

DOMSTOLENS DOM (Sjette Afdeling)

5. oktober 1988 *

I sag 196/87,

angående en anmodning, som Nederlandenes Raad van State i medfør af EØF-Traktatens artikel 177 har indgivet til Domstolen for i den for nævnte ret verserende sag

Udo Steymann, Amsterdam,

mod

Staatssecretaris van Justitie,

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende fortolkningen af EØF-Traktaten, navnlig dens artikler 2, 59 og 60,

har

DOMSTOLEN (Sjette Afdeling),

sammensat af afdelingsformanden O. Due, dommerne T. Koopmans, K. Bahlmann, C. N. Kakouris og T. F. O'Higgins,

generaladvokat: M. Darmon

justitssekretær: fuldmægtig D. Louterman

efter at der er afgivet indlæg af:

- den nederlandske regering ved E. F. Jacobs, generalsekretær i Udenrigsministeriet, under skriftvekslingen, og under den mundtlige forhandling ved A. Fierstra, som befuldmægtigede,
- Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved Kommissionens juridiske konsulent E. Lasnet og P. J. Kuyper, Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtigede,

* Processprog: Nederlandsk.

på grundlag af retsmøderapporten og efter mundtlig forhandling den 4. maj 1988, og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 5. juli 1988, afsagt følgende

Dom

- ¹ Ved kendelse af 3. juni 1987, indgået til Domstolen den 24. juni s.å., har Nederlandenes Raad van State i medfør af EØF-Traktatens artikel 177 stillet tre præjudicielle spørgsmål vedrørende fortolkningen af EØF-Traktatens artikler 2, 59 og 60.
- ² Disse spørgsmål er blevet rejst under en sag mellem Udo Steymann og Staatssecretaris van Justitie og de drejer sig i det væsentlige om, i hvilket omfang virksomhed, der udøves af en person som medlem af et religiøst fællesskab, kan betegnes som økonomisk virksomhed eller tjenesteydelser i den betydning, der forudsættes i de nævnte bestemmelser i Traktaten.
- ³ Sagsøgeren i hovedsagen, Steymann, som er tysk statsborger, bosatte sig i Nederlandene den 26. marts 1983. Han arbejdede dér i en kort periode som ansat blikkenslager. Derefter blev han medlem af det religiøse fællesskab »De Stad Rajneesh Neo-Sannyas Commune« (herefter benævnt »fællesskabet Bhagwan«), som sikrer sin økonomiske uafhængighed ved erhvervsvirksomhed som f. eks. drift af et diskotek, et udskærkningssted og et møntvaskeri.
- ⁴ I kraft af sin deltagelse i fællesskabet Bhagwans liv udfører sagsøgeren blikkenslagerarbejde i fællesskabets ejendom samt almindeligt husholdningsarbejde. Han deltager i øvrigt i fællesskabets erhvervsvirksomhed. Uafhængigt af denne virksomheds art og omfang dækker fællesskabet i alle tilfælde den pågældendes materielle fornødenheder.

- 5 Den 28. august 1984 ansøgte Steymann om opholdstilladelse i Nederlandene for at kunne udføre lønnet arbejde. Denne tilladelse blev nægtet ham af den lokale politimyndighed. Steyman indgav ansøgning om omgørelse af dette afslag til Staatssecretaris van Justitie; ved afgørelse af 20. december 1985 blev hans ansøgning afslået, blandt andet med den begrundelse, at han ikke udførte arbejde som lønmodtager og følgelig ikke var privilegeret EØF-statsborger i henhold til den nederlandske udlændingelovgivning.

- 6 Den 8. januar 1986 indbragte Steymann den af Staatssecretaris van Justitie truffene afgørelse for Raad van State og gjorde gældende, at han som medlem af fællesskabet Bhagwan modtager og udfører tjenesteydelser fra og til fordel for fællesskabet. Den nationale ret udsatte sagen og stillede Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:
 - »1) Udgør virksomhed, der består i — og helt indgår i — deltagelse i et på religion eller på en anden form for livsanskuelse baseret livsfællesskab og overholdelse af dets leveregler, hvorved man gensidigt skaffer hinanden fordele, en økonomisk virksomhed, henholdsvis en tjenesteydelse, i den i Traktaten om Oprettelse af Det Europæiske Økonomiske Fællesskab forudsatte betydning?

 - 2) Skal Traktatens artikler 59 og 60 fortolkes således, at der ikke er tale om udførelse af tjenesteydelser i Traktatens forstand, hvis en statsborger i en medlemsstat, med det formål at tage ophold af ubestemt varighed, begiver sig til en anden medlemsstats område — og herved tager hovedopholdssted i denne anden medlemsstat — når arten af de tjenesteydelser, der skal udføres, heller ikke indebærer nogen tidsmæssig begrænsning af dette ophold?

 - 3) Skal Traktatens artikler 59 og 60 fortolkes således, at der ikke er tale om modtagelse af tjenesteydelser i Traktatens forstand, hvis en statsborger i en medlemsstat, med det formål at tage ophold af ubestemt varighed, begiver sig til en anden medlemsstats område — og herved tager hovedopholdssted i denne anden medlemsstat — når arten af de tjenesteydelser, der skal modtages, heller ikke indebærer nogen tidsmæssig begrænsning af dette ophold?»

- 7 Vedrørende de relevante retsregler og de faktiske omstændigheder i hovedsagen samt de indlæg, der er indgivet for Domstolen, henvises til retsmøderapporten. Disse omstændigheder omtales derfor kun i det følgende, såfremt det på de enkelte punkter er nødvendigt for forståelsen af Domstolens argumentation.

Det første spørgsmål

- 8 Det første spørgsmål går ud på, i hvilket omfang virksomhed, som udføres af medlemmer af et på religion eller på en anden form for livsanskuelse baseret fællesskab som led i den virksomhed, der er karakteristisk for et sådant fællesskab, kan betegnes som økonomisk virksomhed i EØF-Traktatens forstand.
- 9 Herved bemærkes indledningsvis, at i betragtning af Fællesskabets formål falder deltagelse i et fællesskab baseret på en religion eller anden livsanskuelse kun ind under fællesskabsrettens anvendelsesområde i det omfang, den kan anses for økonomisk virksomhed i den i Traktatens artikel 2 forudsatte betydning.
- 10 Som Domstolen har fastslået i dommen af 14. juli 1976 (13/76, Donà mod Mantaro, Sml. s. 1333), skal en lønnet arbejdsydelse eller en tjenesteydelse mod vederlag anses for økonomisk virksomhed i den nævnte traktatbestemmelses forstand.
- 11 Med hensyn til den i hovedsagen omhandlede virksomhed fremgår det af sagen, at denne omfatter arbejde, der udføres i fællesskabet Bhagwan og for dets regning som et led i fællesskabets udøvelse af erhvervsvirksomhed. Dette arbejde synes at indtage en ret betydningsfuld plads i fællesskabet Bhagwans levevis, og medlemmerne unddrager sig det tilsyneladende kun under særlige omstændigheder. Fællesskabet Bhagwan dækker medlemmernes materielle fornødenheder, herunder lomme penge, uafhængigt af arten og omfanget af det arbejde, som disse udfører.

- 12 I et tilfælde som det af den nationale domstol nævnte kan det ikke på forhånd udelukkes, at det arbejde, der udføres af dette fællesskabs medlemmer, er økonomisk virksomhed i den i Traktatens artikel 2 forudsatte betydning. I det omfang dette arbejde, som skal sikre fællesskabet Bhagwan økonomisk uafhængighed, er et væsentligt led i deltagelsen i dette fællesskab, kan fællesskabets ydelser til sine medlemmer anses for en indirekte modydelse for deres arbejde.
- 13 Det bemærkes, som Domstolen har fastslået i dommen af 23. marts 1982 (53/81, Levin, Sml. s. 1035), at arbejdet skal være reelt og faktisk og ikke af en sådan art, at det fremstår som et rent marginalt supplement. Den nationale ret har imidlertid fastslået, at der i det foreliggende tilfælde er tale om reelt og faktisk arbejde.
- 14 Herefter bør det første spørgsmål besvares med, at EØF-Traktatens artikel 2 skal fortolkes således, at virksomhed, som udøves af medlemmer af et fællesskab baseret på religion eller anden livsanskuelse som led i den erhvervsvirksomhed, der udøves af dette fællesskab, er økonomisk virksomhed i det omfang, de ydelser, som fællesskabet leverer sine medlemmer, kan anses for en indirekte modydelse for reel og faktisk virksomhed.

Det andet og det tredje spørgsmål

- 15 Det andet og det tredje spørgsmål går i det væsentlige ud på, om Traktatens artikler 59 og 60 omfatter den situation, at en statsborger i en medlemsstat begiver sig til en anden medlemsstats område og dér etablerer sit hovedopholdssted med henblik på dér at udføre og modtage tjenesteydelser i et ubestemt tidsrum.
- 16 Hertil har den nederlandske regering og Kommissionen med rette anført, at Traktatens artikler 59 og 60 ikke finder anvendelse i et sådant tilfælde. Det fremgår af selve ordlyden af artikel 60, at virksomhed, som udøves permanent eller i hvert fald uden forudselig tidsbegrænsning, ikke kan være omfattet af fællesskabsbestemmelserne om tjenesteydelser. Sådant virksomhed kan derimod i givet fald falde ind under Traktatens artikler 48-51 og 52-58.

- 17 Det andet og det tredje spørgsmål skal derfor besvares således, at Traktatens artikler 59 og 60 ikke omfatter den situation, at en statsborger i en medlemsstat begiver sig til en anden medlemsstats område og dér etablerer sit hovedopholdssted med henblik på dér at udføre eller modtage tjenesteydelser i et ubestemt tidsrum.

Sagens omkostninger

- 18 De udgifter, der er afholdt af den nederlandske regering og af Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber, som har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke godtgøres. Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN (Sjette Afdeling)

vedrørende de spørgsmål, der er forelagt af Nederlandenes Raad van State ved kendelse af 3. juni 1987, for ret:

- 1) EØF-Traktatens artikel 2 skal fortolkes således, at virksomhed, som udøves af medlemmer af et fællesskab baseret på religion eller anden livsanskuelse som led i den erhvervsvirksomhed, der udøves af dette fællesskab, er økonomisk virksomhed i det omfang, de ydelser, som fællesskabet leverer sine medlemmer, kan anses for en indirekte modydelse for reel og faktisk virksomhed.

- 2) Traktatens artikler 59 og 60 omfatter ikke den situation, at en statsborger i en medlemsstat begiver sig til en anden medlemsstats område og dér etablerer sit hovedopholdssted med henblik på dér at udføre eller modtage tjenesteydelser i et ubestemt tidsrum.

Due

Koopmans

Bahlmann

Kakouris

O'Higgins

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 5. oktober 1988.

J.-G. Giraud

O. Due

Justitssekretær

Formand for Sjette Afdeling